

Sygn. akt I CSK 489/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 czerwca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca)

SSA Andrzej Niedużak

w sprawie z powództwa M. G.

przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Aresztu Śledczego W. i in. - o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 czerwca 2012 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 10 lutego 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2010 roku Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo o ochronę dóbr osobistych wniesione przez M. G. przeciwko Skarbowi Państwa, reprezentowanemu przez Dyrektora Aresztu Śledczego W. /.../.

Z ustaleń wynika, że powód był dziewięciokrotnie osadzany w różnych zakładach karnych w okresie od 2001 do 2009 roku. Będąc pozbawionym wolności przebywał w celach, których powierzchnia z reguły była mniejsza niż przewidziana dla tego typu pomieszczeń, przy uwzględnieniu liczby osób w niej przebywających. Stan tych pomieszczeń był zły, cele nie były odnowione i wietrzone, występowały w nich zawilgocenia oraz „grzyb”, ciepła woda była tylko raz w tygodniu. W wyniku tych warunków powód często się przeziębiał i nie pracował.

Sąd Okręgowy uznał, że powód nie wykazał, aby warunki w których przebywał w zakładach karnych prowadziły do naruszenia jego dóbr osobistych. Powód, odbywający karę pozbawiania wolności, winien się był liczyć z ograniczeniami i dolegliwościami, jakie z konieczności ta sytuacja niesie ze sobą oraz podporządkować się zasadom obowiązującym w zakładach. Zakłady karne nie były w stanie zapewnić powodowi lepszych warunków bytowych. Przeludnienie w celach nie miało jednak charakteru stałego. W przypadku przekroczenia ilości osadzonych w stosunku do ilości miejsc dyrektor Aresztu Śledczego wydawał zarządzenia zezwalające na umieszczenie osadzonych w celach o powierzchni mniejszej niż 3 m² na osobę w sytuacjach szczególnie uzasadnionych. Warunki, w których powód przebywał, nie były wynikiem bezprawnego działania skierowanego wprost przeciwko niemu. Sąd Okręgowy uznał w konsekwencji, że nie zostały spełnione przesłanki z art. 24 w związku z art. 445 i 448 k.c. Podkreślił, że chociaż warunki, w których powód przebywał w celi można uznać jako naruszające jego godność osobistą i prawo do prywatności, jednak nie były wynikiem bezprawnego działania pozwanego. Sąd ten wskazał także, iż przy zastosowaniu art. 448 k.c. konieczne jest wykazanie nie tylko bezprawnego, lecz także zawinionego naruszenia dóbr osobistych. W ocenie Sądu, brak było w zachowaniu strony pozwanej zawinienia, które mogłoby stanowić źródło krzywdy.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 lutego 2011 roku oddalił apelację powoda od powyższego wyroku, dzielając dokonane przez Sąd Okręgowy ustalenia i ocenę prawną. Naruszenie w stosunku do powoda normy powierzchniowej określonej w art. 110 § 2 k.k.w. oraz uznanie art. 248 k.k.w. za niezgodny z Konstytucją mocą wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., SK 25/07, nie prowadzi, zdaniem Sądu, do uwzględnienia roszczenia.

Niezgodny z Konstytucją przepis utracił moc obowiązującą dopiero z dniem 6 grudnia 2009 r. Działania względem powoda, polegające na umieszczeniu go w celi o za małym metrażu, podejmowane przed tą datą, nie mogą być uznane za bezprawne tylko z tej przyczyny, że przepis art. 248 k.k.w. później został uchylony. Brak zawinionego działania pozwanego wyklucza uwzględnienie apelacji.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt. 1 k.p.c.), powód zarzucił naruszenie art. 24 k.c. w związku z art. 448 k.c. poprzez ich niewłaściwą wykładnię wskutek przyjęcia, że zaistniałe w sprawie okoliczności nie uzasadniały zasądzenia na ich podstawie zadośćuczynienia za doznane krzywdy; art. 6 k.c. poprzez przerzucenie ciężaru dowodu na powoda w celu wykazania naruszenia jego dóbr osobistych i niezgodności z prawem warunków odbywania przez niego kary pozbawienia wolności, podczas, gdy ciężar dowodu w tym zakresie spoczywał na stronie pozwanej; art. 248 § 1 k.k.w. poprzez przyjęcie, że prawidłowo zastosowano wobec osadzonego możliwość umieszczenia go w celi o powierzchni mniejszej niż 3 m² na osobę, podczas, gdy nie zostały spełnione przesłanki uzasadniające potrzeby i osadzenia na czas określony.

W konkluzji wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i uwzględnienie apelacji, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest zasadna. Oddalając zgłoszone w sprawie roszczenie orzekające Sądy uznały, że powód nie wykazał zawinionego działania pozwanego, co wyklucza zastosowanie art. 448 k.c. Taką wykładnię przytoczonego przepisu mogło usprawiedliwiać umieszczenie go wśród przepisów dotyczących odpowiedzialności deliktowej, która w większości przypadków oparta jest na zasadzie winy. Zarówno jednak w doktrynie, jak i orzecznictwie przyjmuje się, że w odniesieniu do roszczeń opartych na tym przepisie wina pozostaje poza przesłankami określającymi obowiązek odszkodowawczy. Zwrócić trzeba uwagę, że dochodzone w sprawie roszczenie dotyczy wykonywania władzy publicznej, dlatego też zastosowanie znajduje konstytucyjna zasada odpowiedzialności za

działanie niezgodne z prawem (art. 77 ust. 1 Konstytucji). Odpowiedzialność ta, jako niezależna od winy, jest surowsza. Prokonstytucyjna wykładnia art. 448 k.c. w odniesieniu do odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną za niezgodne działania władzy publicznej przy wykonywaniu wyroków pozbawienia wolności została przedstawiona m.in. w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 431/06 (OSNC 2008, nr 1, poz. 13) i z dnia 22 października 2007 r., II CSK 269/07 (OSNC-ZD 2008, nr C, poz. 75). Najpełniejszy wyraz znalazła w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., III CZP 25/11 (OSNC 2012, nr 2, poz. 15), w której wprost stwierdzono, że odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 448 k.c. za krzywdę wyrządzoną naruszeniem dóbr osobistych poprzez umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni mniejszej niż 3 m² na osadzonego jest niezależna od winy. W uchwale tej stwierdzono również, że samo umieszczenie skazanego w takich warunkach może stanowić wystarczającą przesłankę stwierdzenia naruszenia dóbr osobistych. Nie oznacza to, że sam ten fakt zawsze wystarcza do uwzględnienia roszczenia o ochronę dóbr osobistych, nie zawsze bowiem można mówić o bezprawności działania pozwanego.

W obecnym stanie prawnym warunki, w jakich skazany odbywa karę pozbawienia wolności, określa art. 110 k.k.w. w brzmieniu obowiązującym od dnia 6 grudnia 2009 r. Zgodnie z tym przepisem przypadająca na jednego skazanego powierzchnia w celi mieszkalnej wynosi nie mniej niż 3 m² oraz określa warunki, jakim muszą odpowiadać cele. Określa też szczegółowo sytuacje, w jakich można i na jaki czas (nie dłuższy niż 14 dni) umieścić skazanego w celi o mniejszej powierzchni (nie mniejszej jednak niż 2 m² na osobę) i przewiduje skargę do sądu. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym art. 248 § 1 k.k.w., uznany następnie za niezgodny z Konstytucją, przewidywał możliwość osadzenia skazanego, na podstawie decyzji dyrektora zakładu karnego lub aresztu śledczego, w celi o mniejszej powierzchni. Przepis ten nieprecyzyjnie określał, że może to nastąpić w „szczególnie uzasadnionych wypadkach” i „na czas określony”. Sąd Apelacyjny uznał, że skoro roszczenie pozwanego dotyczy działania pozwanego w poprzednim stanie prawnym, a na podstawie obowiązującego w tym czasie art. 248 k.k.w. zostały wydane stosowne decyzje, nie zachodzi po stronie

pozwanego bezprawność działania. Wskazał też, że podstawowe wymogi co do warunków odbywania kary zostały spełnione, a warunki te nie były na tyle dotkliwe, aby powodować dolegliwości ponad miarę. Trafnie jednak zarzucił skarżący, że nie jest to okoliczność wystarczająca dla wykazania braku bezprawności, oraz, że ciężar wykazania braku bezprawności spoczywa na pozwanym (art. 24 w związku z art. 6 k.c.). W okolicznościach sprawy nie może ulegać wątpliwości, że warunki, w jakich przebywał powód naruszyły jego dobra osobiste w postaci godności i prawa do prywatności. Ustalił to Sąd Okręgowy, a ustalenia te podzielił również Sąd Apelacyjny. Dla wykazania braku bezprawności naruszenia nie wystarczy stwierdzenie, że przyczyną naruszenia dóbr osobistych osadzonego w zakładzie karnym lub areszcie śledczym jest trudna ekonomiczna sytuacja kraju. Nawet w poprzednio obowiązującym stanie prawnym umieszczenie więźnia w przeludnionej celi mogło nastąpić jedynie w wypadkach szczególnych i na czas określony. Nie zostało wyjaśnione w sprawie, na czym polegał szczególny wypadek dotyczący powoda, jak długo trwał stan odbiegający od przyjętych standardów oraz czy związane z tym dolegliwości były w inny sposób łagodzone (np. przez przebywanie w otwartych pomieszczeniach). Trafnie wskazał Sąd Apelacyjny, że nie w każdym wypadku stwierdzenie naruszenia dóbr osobistych wymaga zasądzenia zadośćuczynienia, jednak ocena zasadności powództwa w tym przedmiocie możliwa jest dopiero po rozważeniu wszystkich okoliczności dotyczących warunków odbywania przez powoda tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności.

Wobec powyższego orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego, w tym kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu, orzeknie Sąd Apelacyjny w orzeczeniu końcowym.

db